

Kamu Yönetimi Geleneği Açısından Osmanlı'da Ahilik Kurumu (Devlet Ana Eseri'nin Ahilik Değınileri Üzerinden Bir Değeriendirme)

Ahi Organization in the Ottoman Empire in Terms of Public Administration Tradition (An Evaluation of The Novel Devlet Ana on The Virtues of Ahism)

Azize Serap TUNÇER¹

Öz

Bir ahlak ve sanat okulu, esnaf teşkilatı, kooperatif, sivil toplum kuruluşu olan Ahilik teşkilatı, 13.yüzyıldan 18.yüzyıl başlarına kadar Anadolu toplumunun ekonomik ve sosyal hayatını düzenlemiştir. İmparatorluk düzeyinde örgütlenen ahilik kurumu, iktisadi faaliyet alanı yanında, bir sivil toplum örgütü olarak, toplumsal yapının dinamizmini ve gücünü de desteklemiştir. Böylece tüm kentlerde yeni ve farklı kurullarla örülü daha canlı bir kent hayatı ortaya çıkmıştır. Bu örgütler, bazı ekonomik, siyasal, sosyal ve hatta askeri konuların çözümünde önemli bir rol oynamışlar ve aynı zamanda çözüm üretmede, insanlar ve yerel otoritelerle iletişim teknikleri kullanmışlardır. Kurumun ilke ve değerleri esas itibarıyla Osmanlı Devleti'nin de temel değerlerini oluşturmuştur. Toplumların yaşadığı, hemen tüm toplumsal, siyasal ve ekonomik değışmeler, romancılar için önemli malzemeler sunarlar. Kemal Tahir'in ünlü Devlet Ana romanında, Osmanlı İmparatorluğunun kuruluş yıllarında Ahilik kurumunun nasıl önemli bir rol oynadığı açıklanmıştır. Çalışmada, romanda ele alındığı şekliyle Ahiliğin tüm yönleri işaret edilmektedir. Ahiliğin temel işleyiş çerçevesine bugünün ilkeleriyle bakıldığında otoriter bir devlet yapısı içinde etkin bir yönetim sistematığı kurdukları söylenebilir.

Jel Kodları: L31, H10, N10, M14.

Anahtar Kelimeler: Ahilik, kamu yönetimi, Osmanlı, roman

Abstract

Akhi community, which is a school of ethics and arts, an institution of artisans, a cooperative, a non-governmental organization, regulated economic and social life of the Anatolian society from 13th century to the early 18th century. Having been organized across the Empire, the ahi institution, in addition to its functions in the economic sphere, supported the dynamism and strength of the social structure as a sivil society organisation. Thus in the all cities started a new bright and different urban life in that years. These organizations play an important role in overcoming some economic, politic, societal even military issues and also use contact techniques in finding solutions to help people and local authorities. The principles and values of the institution essentially formed the basic values of the Ottoman Empire. Almost every social, political and economic changings that societies lived has offered important materials to the novelists. In Kemal Tahir's famous novels Devlet Ana is explained, how was playing an important role of Ahilik, in the Ottoman Empire's beginning years. In this work is noted every perspectives of Ahism, which we found in this novel. When we look at the basic operating framework of the Ahism with today's principles, it can be said that they have established an effective governance systematic within an authoritarian state structure.

Jel Codes: L31, H10, N10, M14.

Keywords: Ahism, public administration, Ottoman, novel.

¹Prof. Dr. Çankırı Karatekin Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölüm Başkanı
serap@seraptuncer.com. Orcid: 0000-0001-8629-4828

1. Giriş

Ülkemizde kamu yönetimi geleneği, ağırlıklı olarak bürokrasi odaklı kamu kurumları üzerinden irdelenir. Ancak reel tarihe bakıldığında, kamu yönetimi içerisinde ekonomi politikalarının önemli bir yer tuttuğu ve bu politikaların oluşumunda da sivil ekonomik kuruluşların etkin rolü olduğu görülür. Nitekim var olan ilişkinin görmezden gelinmesi üzerine kurulu kuramsal çerçevenin, küreselleşme akımları ile birlikte değiştii gözlemi ve yönetim dilinin işletme literatürü lehine alan kaybı ile bu ilişki iyice su yüzüne çıkmıştır.

Bugün kamusal tüm görevlerin “özel sektör”e devredilmesi ya da kamu örgütleri özel sektör işbirliği ile yapılması olumlanmakta; en üst yönetim kademelerinde “kamu yönetimi deneyimi” yerine “özel sektör deneyimi” tercih unsuru haline gelmektedir.

Kaldı ki siyasi tarih anlatımında da kriz dönemlerinde iş adamları örgütleri başta olmak üzere ekonomik kurumların kamu yönetim politikalarına dahil, uzman raporları, beyanatları, gazete ilanları vb yollarla etkin katkıları yer almaktadır.

Anadolu geleneğindeki “ahilik” akımı da özel sektörün “yönetime katkı sunması” alışkanlığının simgesel kurumlarından biri olup; hala yaşayan ruhuyla da gücünü sergilemektedir. Bu çalışmada, bahse konu yönetim-ekonomi ilişkisinin Osmanlı İmparatorluğu'ndaki yansıması olan Ahilik ve Osmanlı yönetimi ilişkisinin gücü, bir edebiyat eseri değinileri eşliğinde irdelenmektedir.

Kemal Tahir'in “Devlet Ana” adlı eseri, Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluş serüvenini neredeyse dönemin diliyle veren son derece etkileyici bir yapıttır. Roman küçük bir göçebe aşiretinin yoksulluk ve baskınlardan korunmaya odaklı yönetiminin, Osman beyle birlikte genişlemeye başlaması ve Bizans ve Moğol baskısından yılmış insanları yönetme yeteneği ve ilkelerinin detaylarını vermektedir. Bu anlamda eser, canlı yazı dili ile roman özelliğini korurken aynı zamanda tarihi olayları da gerçeğe uygun şekilde canlandırma becerisini taşımakta; yanı sıra yönetim bilim ve sanatına dair pek çok temel ilkeyi de sergilemektedir. Tahir'in Türkçeyi dönemin ağız ve canlılığıyla aksettirmeyi büyük bir başarıyla gerçekleştirdii eseri 1967 yılında yayınlanmış ve 1968 Türk Dil Kurumu Roman Ödülü'nü kazanmıştır.

Romanın kuruluş sürecine dair en önemli vurgularından biri de Ahilik Teşkilatının Osmanlı'daki rolünü sergilemesidir. İşte bu çalışmada romandaki bu Ahilik vurguları ele alınacak ve yönetim açısından Ahilerin gücü ve ilkelerinin rolü değerlendirilecektir.

2. Ahilik Kurumu

Ahilik kavramının İslam dünyasında Abbasi halifesi Nasır Li-dinillah tarafından kurumsallaştıran “fütüvvet” kurumu’ndan türediğı ve Anadolu’da 13.yüzyıldan itibaren yayılmaya başladığı bilinmektedir.

Anadolu’daki Ahilik ise “fütüvvetten farklı, mesleki kuruluş olarak, Anadolu Türklerinin şekillendirilip kendi damgalarını vurarak geliştirdikleri” bir kuruluştur. Kuruluşun amacı öncelikle, 13. yüzyıl civarında Asya’daki büyük ve gelişmiş Türk kentlerinden gelen “sanat ve meslek sahiplerine kolayca iş kurmak, yerli Bizans sanatkarları ile rekabet edebilmek” olarak açığa çıkmaktadır (Baykaler vd. 2017: 15). Görüldüğü gibi öncelikle ekonomik bir dayanışma amaçlanmaktadır. Elbette üretimde kaliteyi garanti etmek ve ahlaklı üretici yetiştirmek hedefi de bulunmaktadır.

Buna karşın, Anadolu’da tarım ve askerlik Türklerin yükümlülükleri olduğundan, Rum ve Ermenilerin sanat ve ticarete daha gelişkin olmaları da süregelen bir durumdur. Örneğın klasik dönemde ipek yolu ile önemli ticaret yollarının uğrak noktası olan Çankırı merkezde, ahilik geleneğine bağılı olarak faaliyet gösteren esnaf ve tüccar hakkında da ciddi bilgiler ortaya çıkmaktadır. Çankırı’daki ticaret mahalle bazında incelendiğinde, ağırlıklı olarak “Rum ve Ermeni milletinin mütemekkin olduğu (ikamet ettiği) mahalleler” öne çıkmaktadır (Arslan, 2008: 403-404).

Kıvılcımlı (1996: 298-299), “köy üretmenleri örgütü” olarak Bektaşileri, “şehir üretmenlerinin örgütü” olarak da Ahileri tanımladıktan sonra, “Mevleviler, Rufailer, Yunus Emreler, Süleyman Çelebi’ler, hepsinin, İslam dininde Türk toplumunun inanç gücüyle Rönesanslar yapmış” davranış değişiklikleri yaratmış düşünceler olduklarını belirtir.

2.1 Ahiliğın Kuruluşu

Esasen bir meslek örgütlenmesi olan ve esnaflığa dayanan bu kurum, ekonomik gücü arttıkça askeri ve siyasi roller de üstlenmiş görünmektedir. 1236 yılında Horasan’da doğmuş olan Ahi Evran’ın, asıl adı Mahmud Nureddin, takma adı Nimetullah’dır.. Köseadağ Savaşı’ndan sonra

Moğol baskısı ile Anadolu'ya göç eden Oğuz Türkleri arasında bulunan Ahi Evran'ın ailesi önce Konya'ya yerleşmiş; daha sonra Denizli ve Kayseri'ye geçmiş, sonunda Kırşehir'e yerleşmiştir... Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda önemli rol oynayan binlerce ahi yetiştiren Ahi Evran, 1329'da 93 yaşındayken ölmüştür (Ekinci, 2012: 42, 44).

Ahilerin ahlak esaslarını, görgü kurallarını, törenlerini, geleneklerini, anlatan eserlere "fütüvvetname" denir... 740 edebin tamamını yaşayışında uygulayan insan "insan-ı kamil" mertebesinde görülmektedir (Ekinci, 2012: 37).

Nitekim Tahir (1975: 111), Ahilik kuşağı kuşanmak isteyen kişiye sorduğu sorularla bu ilkeleri şöyle özetler: "Ey can, kulağın aç! Yola girmek dileğindedin. Şöyle bil ki, Ahilik ince yoldur ve de çetin yoldur ve de gayet sarp yoldur. Yüreğine, bileğine, güvenmeyen girmemek gerekir. Çünkü yüceleyim derken batağa batmak vardır. Yolumuz anlamaklık yoludur ve de inanmaklık yoludur ve de tutmaklık yoludur. Törelere tutmaya gücün yeter mi? Yüreğın ne demekte?"

Görüldüğü gibi burada Ahiliğın, "ince, çetin, sarp" bir yol olduğunu bilmesi ve bu yola girenlerin, "yüreğine ve bileğine" güvenmesi; "anlamak ve inanmak ve de töreleri tutmak" gerekliliklerine riayet etmesi beklenir ki; bunlar için her şeyden önce "yürek" gerektir. Nitekim yöneltilen bu sorulara, "-beliii" yani "evet kabulüm" yanıtı alınırsa, Ahilik yolunun başlangıcına gelinmiş olmaktadır.

Burada anlatılanlar esasen bir meslek ahlakı ilkeleri gibi görünmekte ise de aynı zamanda bir "kamil-insan" modeli yaratmaktadır ki, bu insanın, yalnız ekonomik değil, askeri ve idari açıdan da özlenen bir modeli temsil ettiği ortadadır.

2.2 Ekonomik Gücü

Ahiliğın ilk gelişkin sanat kolunun "deri işçiliği" olması, göçebe Türk kültürü için bu iş kolunun önemi ile çakıştığından; iki yaklaşımdan büyüyen bir güç oluşmuştur. "Göçer yaşamının geliştirdiği en önemli tekniklerin dericilikte bulunmasının doğal" olduğunu belirten Kuban (2017: 58), Kazakistan'ın Pazırık bölgesinde "on iki tür deri işleme tekniği saptandığını" eklemektedir.

Debbağlık ve deri işçiliği alanında "sanat pir'inin Ahi Evran Nasuriddin Mahmut olduğu" ve deri işçiliğinin, dönemin yaşam koşulları için önem taşıyan birçok eşyada kullanıldığı

bilinmektedir. At eyeri, kolan, kayış gibi at kullanmakla ilgili eşyaların yanı sıra, ayakkabı, giysi ve her türlü eşyanın içine konulduğu takımlar, torbalar, kovaların üretiminde de deri kullanılmıştır (Ekinci, 2012: 52). Dolayısıyla dericilikle başlayan zanaat gücünün diğer sanat kollarıyla da yayıldığı görülür. Nitekim Ahi Evran-ı Veli önderliğinde Anadolu'da güç ve önem kazanan bu sivil yapılanma, Anadolu ve Balkanlar'dan Orta Doğu ve Kafkaslara kadar yayılmış; "Türk Fütüvvet Hareketi" olarak kabul edilmiştir. Böylece kurulduğu 13. yüzyıldan, 20.yüzyıla kadar kesintisiz bir biçimde Anadolu'nun bütün şehir ve köylerinde yaşayan Türk toplumunda, varlığını sürdürmüştür (Ekinci, 2012: 16).

İşte Ahilerin bu gücünü Tahir (1975: 37) şöyle aktarır: "-Bizim buraların çarşısı pazarı Ahilerden sorulur. Subaşı da karışabilemez, tekfur da... Kadı karışır az biraz, kitabın yazdığı kadarlık".

Bu güç aslında örgütlülüğün, özdisiplininin, dayanışmanın ve üretimin gücüdür. Diğer yandan özellikle de Tahir'in tanımladığı şekliyle serserilik yapan, ortalığı haraca kesen, afyon içen "cavlak"lara karşı, Ahilerin silahlı güç olarak direnmeleri de zorunluluk haline gelmektedir.

Şöyle aktarır bu konuyu: " 'Cavlak' deriz bunlara biz... İyi saymayız. Her kötülük vardır bu takımda... Utanmaz bunlar: varlıklıdan haraç ister vermeyeni öldürür. Varlıksızın nesini bulursa alır, 'acından ölür mü?' demez. Bir zamanlar Moğol'a hizmet ettiler, ordusuna girip... Bellerinde gördüğün meşin torba afyonluktur, gece gündüz yutarlar afyonu... Şimdi Sema'a durdular. Hoplayıp zıplar, sonunda çoğu düşer bayılır. Bayılanı Tanrı'ya varmış sayar bu avanaklar! 'Pirimiz Adem Baba' derler. Bu hesapça Hava anamız da anaları olur... Soğuk sıcak dinlemezler afyon gücüyle. Çalışmayı günah sayar bu takım; ahiliği, 'Esnaflıktır ' diye küçümser. Sövmedikleri korkudandır. Ahiler çarşılarını kılıç elde savunmazsa ossaat basıp dağıtıp yüklenip savuşurlar" (Tahir, 1975: 64).

Oysa Tahir'in de belirttiği gibi Ahiliğin en önemli düsturu çalışmak, üretmektir. Mevlevilik, Bektaşilik ve Ahilik ilişkisi üzerinden Ahilik felsefesini mükemmel biçimde ifade eden, bir rivayete göre, Mevlana'ya, "-Siz Mevleviler ne yaparsınız ya Hz. Mevlânâ?" diye soranlara, Mevlânâ "sema " yaptıklarına işaretle: "-Allah der, döneriz", diye belirtir. Aynı soruyu Hacı Bektaş-ı Veli'ye, sorduklarında, "-Biz bir kere "Allah" deyince bir daha dönmeyiz", diyerek kinayeli bir cevap verir. Aynı soru bu kez Ahi Evran'a sorulur ve şu yanıt alınır: "-Biz, "Allah" deyip çalışırız" (Köksal, 2006: 74-75-76).

Nitekim Ahi Evran sadece bir ekonomik önder, esnaflar piri, bir öğretinin kurucusu ve bir teşkilatın sıradan bir başkanı olmamıştır. O, şartlar gerektiğinde siyasetçi olmaktan, dışman yanı başında belirlediğinde asker olmaktan çekinmemiştir. “Bütün Anadolu Moğol zulmü altında inim inim inlerken başka güç odaklarının yaptığı gibi güya “akıllı siyaset” güderek Moğollarla anlaşmak, uzlaşmak, hatta iyi geçinmek suretiyle makam ve mansıplar elde etme seçeneği yerine” (Ekinci, 2012: 23), milletin menfaatleri doğrultusunda vermiştir. Bu süreçte Konya ve Kayseri’de, ahilerin biraraya gelerek ekonomik güçlerini askeri bir güce dönüştürdükleri gözlenmiştir.

2.3 Askeri Gücü

Sonuç itibariyle ekonomik gücün “korunması” için gereken silahlı güç, zamanla tam bir askeri güç olma yoluna da girmiştir. Nitekim Tahir (1975: 366), Osmanlı öncesinde Ahilerin “korkutucu gücü”nü şöyle anar: “Germiyanoğlu’nun ve Moğol Genel Valisi’nin yasağı var. “Bizi ahilerle çatıştırmayacaksın” diye kılıç atlattılar. Ahiler korkuludur, bulaşan iflah olmaz! ...Ahilere dokunan, toza gübüre karışır. Yiter gider ki, izi belirsiz”.

Ahiliğin bu yönünün, özünde Türklere özgülenen ve bu nedenle Osmanlı İmparatorluğunun “özgün” boyutunu oluşturan tutum ve davranışlar arasında sayılan özellikler olduğu açıktır. Bu özellikler, “maddi ve manevi sağlamlık, yüksek onur, verilen söze sadık kalmak, ihanet edenlere karşı acımasızlık, ırkçılıktan uzak oluş, vurgulu bir askeri anlayış ve buna uygun erdemler, gözü peklik, savaşanlar arası dayanışma, üste kesin itaat, kendisinin ve başkalarının yaşamını hiçe saymak” (Roux, 2000: 270) olarak sıralanır².

Ahi birliklerinin kuruluşuna dair kesin bilgiler bulunmamakla birlikte, ortak askeri tavır aldıkları örneklerden birlik içinde davranabildikleri anlaşılmaktadır. Örneğin Ahiliğin Anadolu’da gelişmesi ve yayılmasında desteği bulunan Alaaddin Keykubad’ın, “1237 yılında oğlu II. Gıyaseddin Keyhüsrev tarafından öldürtölmesi üzerine, Ahilerin bu sultana karşı direnişe geçtikleri bilinmektedir” (Ekinci, 2012: 56).

Ahilerin askeri gücü yalnızca dışmanı tahrip aşamasında değil, dışmana karşı taktik geliştirme ve savaş dayanışma iradesi açısından da önemlidir. Ahilerin mesleki özdisiplini aslında askeri disipline yakın bir güvenirlik yaratmaktadır ki, güvenirlik konusu hayatların

² Anlaşılır bir paralellikle, Osmanlı’nın yıkılış sürecinde de bu “erdem”lerde büyük bir aşınma olduğu ve birçok yerel bürokratın yolsuzluğa bulaştığı söylenebilir (Tunçer, 2018). Bu gerçek de Kuntay’ın (büyük eseri “Üç İstanbul”da ele alınmıştır (Sanay, 2002: 102).

ortaya konduğu savaşlar açısından daha da önemlidir. Tahir (1975: 107), Ahilerin ilkelerinin toplandığı kitabın okunduğu sahneyi şöyle ifade eder:

“Kerim Çelebi, meşin kaplı eski cöngü kuşağından çıkardı üç kez öptüğü başına götürdü yapraklarını saygılı biraz da kasıtlı açarak okuyacağı yeri seçti sakalından geçirdiği sol elini belindeki Ahi palasının sapına dayayıp ...okudu;

--“Şöyledir bilin Ey İhvanlar, ey dostlar ve ey mert yoldaşlar! Ahilik çok Ulu kattır ve de saygılı basamaktır. Ama onu gördüm ki, bölüklerimize şeytan uğramış, yiğitlerin gönül gözlerini bağlamış. Alpliğin yerini Yavuzluk, utanmanın yerine yüzsüzlük kapmış. Bilmekliğin uyanık ışığı sönüp bilinmezliğin uykulu karanlığı yerin yüzünü sarmış. Ahiler, bir kapılarını boşlayıp beğler kapısına birikmiş, oysa bu dünyada, her bir nesneye bozuntu elverir, Ahiliğe erişilemez!”.

Tahir'in burada verdiği ilkeler de çok önemlidir: “gönül gözü bağlı olmak; alpliğin yerini yavuzluğa bırakmak; utanmanın yerine yüzsüzlüğe sarılmak; bilmekliğin uyanık ışığı yerine bilinmezliğin karanlığını seçmek” çok önemli etik ve askeri ilkelerdir. Dahası “Tanrı kapısı yerine bey kapısına birikmek” de aynı derecede şiddetle eleştirilmektedir. Son söz ise “her şey bozulsa da Ahilik bozulmaz” şeklindedir.

2.4 Siyasi gücü

Ahilerin ekonomik ve askeri güçleri doğal olarak siyasi güce de dönüşmüştür. Bu gücü besleyen unsurlardan biri de “Ahi tekkeleri'ndeki konaklama hizmetleri ve bunun 20. yüzyıla kadar uzanan “köy odaları” gelenekleri” olmuştur (Eraslan, 2013).

Bu konuyu Tahir (1975: 167) şöyle değerlendiriyor: “Ahi yiğitleri sabahtan akşama kadar, çarşıda zanaatla uğraştıklarından, savaşçılıkta gaziler kadar usta değillerdi ama aralarında okuma yazma bilenleri, ülkeye nam salmış ustalar çoktu. Yol terbiyesiyle yontulmuşlardı. Her yerde örgütleri bulunduğu için, şeyhleri birbiriyle aralıksız haberleşiyorlar, ayrıca, gezginleri tekkelerine kondurduklarından dünyada olup bitenleri herkesten önce duyup öğreniyorlardı”.

Nitekim Tanpınar da Şeyh Edebali'nin geleni ve geçeni misafir ettiği bir misafirhanesi bulunduğunu ve İbni Battuta'nın, Anadolu'da uğradığı yerlerde hemen daima bir Ahieye rastladığını, Ahi evlerinde kaldığını” (2011: 98) belirtir.

Ahi evleri yalnız konukların ağırlandıkları yerler değil, Ahilerin belli ritüellerle buluştuğları, sohbet ettikleri, yerlerdir. Bugün Çankırı yöresinde yaşatılan “yaren” geleneği ve yarenlerin “âlem”leri, esasında “Hazreti Mevlâna zamanında, Konya’da Selçuk ümera ve küberasının âlemlerine benzer; altı yedi asır, bu âdetleri külliyyen izale edememiş; bu sohbe, biraz hatta bir hayli Ahilik çeşnisi biraz da yeniçerilik bakıyesi girmiştir... Ahibaba: (Filân kardeşimizin küstahlığı affoluna) diye bir gülbank çeker. Huzzar: (Allah Allah Hu eyvallah) tarzında tasvip ederler” (Uygur, 2002: 39). Yine Ahi babalarının, kentin kamusal erkanının bir parçası olduğu bilinmektedir (Üçok, 2002: 315-316)³.

3. Osmanlı İmparatorluğu’nun Kuruluşunda Ahiler

Tahir, Anadolu topraklarında ve özellikle Osmanlı’da Ahiliğin önemine sık sık değinmiş; ancak en kapsamlı aktarımı, İmparatorluğun kuruluşunu rüyasında gören bir Ahi bilgesinin rüyasına ayırmıştır.

3.1 Kuruluş Rüyası

Tanpınar’ın (2011: 98) deyimiyle “Osmanlı macerası, bir aşk romanıyla başlar”. Bu aşk, Osman beyin Şeyh Edebalı’nın kızı Mal Hatun’a olan aşkıdır. Bu aşk konusunda tereddütlü olan Edebalı, Osman beyin ilk talebini reddettikten sonra nihayet evinde misafir kaldığı ve bir odada yan yana yer yataklarında yattıkları bir gece gördüğu o meşhur rüyayı dinledikten sonra damatlığa kabul eder.

Tanpınar’ın aktarımıyla rüya şöyledir: Şeyh Edebalı rüyasında, göğsünden çıkan hilal şeklindeki bir ayın büyüyerek Osman’ın göğsüne girdiğini görür. Osman’ın göğsünde üç kıtayı dallarının altına alan büyük bir ağaç büyür. Ağacın kökleri ise 4 büyük nehrin kaynağı haline gelir. Bu nehirler, Dicle, Fırat, Nil ve Tuna’dır. Aslında Edebalı, Osman’ın kuracağı Osmanlı İmparatorluğu’nu ve bu imparatorluğun nasıl 4 büyük nehri kapsayacak kadar büyüyeceğini rüyasında görmüştür ve Osmanlı’nın tüm zafer tarihini kuracak bu kişiye kızını vermesi gerektiğine ikna olur. Bu rüyanın “ilk defa Hammer’in dikkat ettiği gibi Tevrat’taki Yakup’un rüyasına göre uydurulmuş eski hükümdar sülalesi rüyalarına tıpkı tıpkısına benzediği aşıkardır”. Ancak buradaki özgün yan, Edebalı’nın onayıyla gerçekleşen bu

³ Daha yeni tarihlerde, kıtlık dönemlerinde, o yerin vali veya mutasarrıfı, müftüsü, kadısı, Ahi Baba vekili, belediye reisinin, ayaklarına çarıkları giyerek, ellerine öğendere aldıkları, önlerine birer çift öküz katarak kara sapanla çift sürmeye başladıkları, böylelikle bütün milletin çiftçi olduğunun gösterildiği”; bu yolla toprak için suya gereksinimi sergileyen bir tür ritüel gerçekleştirildiği bildirilmektedir (Üçok, 2002: 315-316).

evliliğın, Osman'ın gittikçe artan askeri gücüne “manevi bir nüfuz ilave etmesi”dir. Bu birleşme Osmanlı beyliğinin, Anadolu'da ve Suriye taraflarında çok yaygın olan Fütüvvet teşkilatıyla da birleşmesi anlamını taşımaktadır.

Aynı rüyayı daha uzun bir pasajla anlatan Tahir'in (1975: 264-265) yorumu ise şöyledir: “İtburnu'nda, Şeyh Edebalı Efendimizin mübarek katında, hayırlı perşembeyi, hayırlı cumaya bağlayan gece, bir düş gördüm. Şeyh Edebalı Efendimiz'in mübarek kucaklarından bir ay doğdu, parıltısı karanlığı çalkadı çıktı, yükseldi, orak biçiminde iken dola dola sini değirmesine döndü. Dünyayı nura boğdu. Öyle ki, gözler kamaşıp bakmaya güç yetesi kalmadı. Baktım ki, sizin Osman Beyiniz de iki diz üstünde sağ yanımdadır ve de tesbihe girmiştir. Göklere bezeyen ay, inip geldi, göğsüne yaslandı, gövdesine karıştı. “Aman nedir, ne hikmettir?” dememize kalmadı, ayın gömüldüğü yerde bir fidan belirdi, yeşerip büyüdü, göklere dalbudak saldı. Toprağın, denizlerin yüzünü kapladı, Kaf Dağları'nın ve de Toros Dağları'nın ve de Atlas dağlarının ve Hosma dağların doruklarını gölgesine aldı. Fırat ırmağını, Dicle'yi, mübarek Nil'i, Frenk içindeki coşkun Tuna'yı kavradı. Uçsuz bucaksız çöller, bozkırlar, çayırılı çemenli ovalar, sahralar, Yedi Denizler ve de ağaç denizi'nden nişan verir derin ormanlar, uzakların parlak gümüş kubbeli, göke baş çekmiş kuleli, firavun çağından kalma nice nice anıtlı nice kentler geldi, hep bu ağacın altına sokuldu. Bize hayret elverdi. “Neyin nesi?” demeye kalmadan, bir esinti çıktı, yürekten sıkıntıyı, vesveseyi sürüp çıkaran 7 Cennet yeli... Kendime geldim, sabaha kadar düşündüm, yazdım çizdim. Sabah namazından sonra, Şeyh Edebalı hazretlerine düşümü açıp danışayım dedim, elini kaldırıp susturdu, “Gerekmez, sana açılan bize de göründü. Tanrı işaretidir” buyurdu. Birinize büyük devlettir ve de büyük müjdedir”.

3.2 Osmanlı'ya Ahi Desteğı

Elbette büyük Ahi şeyhi Edebalı'nın imparatorluğın kuruluşunda rolü bulunmaktadır. Bazı araştırmacıların, Ahilerin bu akrabalık sebebiyle Osmanlıları desteklediklerini düşünmelerine karşın; “Ahi birliklerinin en kuvvetli olduğı bölgenin Osmanlı Beyliğı'nin kurulduğı Söğüt civarı değıl, Orta Anadolu bölgesi olup; Orta Anadolu'da da Şeyh Edebalı gibi birçok Ahi şeyhi olmasına karşın diğeri Ahi şeyhlerinin aynı derecede yakınlık göstermedikleri” yolunda itirazlar da bulunmaktadır (Ekinci: 2012: 101). Tahir (1975: 166) ise desteğın genel olarak

bulduğuna inanmaktadır ve bu durumu, “Ahiler toptan, gaziler büyük çoğunluklarıyla, Osman Beyi tutuyorlar, barışta aklına, savaşta yiğitliğine güveniyorlardı” sözleriyle vurgular.

Diğer tüm beyliklerin de o dönemde Bizans'a karşı savaş içinde olmalarına karşın, neden Osman beyin başarılı olduğu sorusunu “gaza tezi” ile “gaziler”e atfeden Wittek'in bu konudaki yaklaşımı da Osmanlılar'ın Bizans'ın merkezine, Konstantinopolis'e (İstanbul'a) yakın olmaları nedeniyle uzun süreli bir mücadele vermeleri gerektiği ve bu sürede yalnızca savaşçılığın değil, “kurucu” altyapının oluşturulmasının önem kazandığı görüşüdür. Buna göre fethedilen yerlerde yerleşmek ve bir birlik ortamı sağlanmasında hem üreticilikleri hem de kentli gelenekleri sürdüren Ahilerin de katkısı önemli olmuştur (Helvacıoğlu, 2018).

Tahir (1975: 224), bir “Kayı Beyi” beklentisini de tüm Ahilerin paylaştıklarını düşünmekte ve şöyle demektedir: “Vaktiyle Türkmen oymaklarının, Gazi birliklerinin, cümle Derviş takımının ağızları yoklandı ve de Oğuzname'de yeri bulundu ki: “Kayı, Oğuzhan'ın ulu oğludur... Şöyle vasiyet etmiştir ki kendisinden sonra, hanlık Kayı'ya değsin! Madem onun evladından biri sağ ola ki Hanlığa yarar, gayrı tayfadan han dikilmeye! Selçuklu'nun, Hanlığı kapması, elbet zor iledir ve de töresizdir. Hanlık kayı evladına düşse gerek ve kıyamete kadar başkası almasa gerek”. Ülke Moğol soygunundan, Tatar zulmünden bunalmıştır. Halk Selçuklu'yu suçlamaktadır. Cimri işinden sonra, Karamanlı'dan umut kesilmiştir. Ankara Ahileri, Konya Ahileri, Amasya, Sivas, Kayseri, kısacası ülkenin bütün Ahileri, Konya tahtına Kayı'dan Bey gözlemektedir”.

Sonuç itibariyle “Osmanlı'nın kuruluş dönemindeki yöneticileri arasında Ahilik oldukça yaygındır. Padişahlardan Osman Gazi, Orhan Bey, I. Murad, Vezir Çandarlı Kara Halil Paşa, Alaeddin Paşa, Hacı Paşa, Sinanüddin Yusuf Paşa bunlar arasında sayılabilir. Hatta I. Murad'ın peştamal kuşanmış bir ahi olduğu söylenir” (Ekinci, 2012: 101).

Ancak bu destekle ilgili yine Tahir'in (1975: 227) yaptığı bir önemli vurguyu da atlamamak gerekmektedir. Buna göre Osman Bey, Ahi şeyhi Edebalı'nın desteğinin önemini farkında olmakla birlikte; ilk hamlesinin büyük bir emsal oluşturacağını ve daha sonra Ahi şeyhlerine sormadan iş yapamayacağını da bir tehlike olarak öngörmüş ve bu sorunu şöyle çözmüştür:

“Osmanbey, Edebalı'nın iyice şaşalayacağını bildiğinden, Şeyhle yalnız konuşmak istemişti. Niyeti ileride kullanacağı önemli bir yardımcının halk üzerinde büyük etkisi zedelenmeden, kendisine tepeden bakmasını, tecrübesiz sayarak her şeye öğüt vermeye kalkmasını şimdiden

önleyip, ileride faydasız çekişmelere meydan vermemektir. Bugünü, çok önceden düşünmüş, suyu baştan kesmeye; böylece, babasının arkadaşlarıyla ayrı ayrı uğraşmaktan kurtulmaya karar vermişti. Baş olayım diyenler, çevresindekilerin hepsinden daha akıllı, daha bilgili, daha cesur hatta daha korkak bile olmak zorundaydılar. Buradaki akıl, buradaki bilgi, her anda, her durumda işe yararlılığı bakımından değerlendirilmeliydi. Baş, çevresindekilerin hepsinden daha sezgili de olmalıydı. Ayrıca bir işe ya hiç girişmemeli, girişti mi de duraklama göstermeden, koparana kadar çabalamalıydı”.

Görüldüğü üzere bu ilk hamle ile destek alınmış ve aynı zamanda “karar bildirilmesi” yoluyla, şeyhlerin sonraki müdahalelerine kapı önceden kapatılmıştır. Bu yönetme iradesidir ki, birlikte güçlü olmalarını sağlamıştır. Dönemin şehirlerinin bu örgütlenme yapısı ile yönetsel açıdan kendi kendine yeterli bir hale gelmeleri sağlandığı gibi şehir halkının haksız uygulamalara maruz kalması ve dış saldırılara karşı korunması da sağlanmıştır. Bu güçlü teşkilat yapılarına karşın “Ahi birliklerinin siyasi bir teşekkül gibi beylik kurmak için herhangi bir teşebbüste bulduklarına rastlanmamıştır” (Ekinci, 2012: 100).

4. Yönetim Politikalarında Uyum Noktaları

Ahilik ilkelerinin hepsi günümüzde “iyi yönetim” ilkeleri olarak bilinen temellere dayanır, evrensel ilkelerin tarihsel altyapısı olarak okunabilir.

4.1 Ahlaki İlkelerin Öne Geçmesi

Ahilikle Osmanlı politikalarının uyumunun bir vechesi de din konusundaki temel yaklaşımlarıdır. Ahilik için din ve tasavvuf çok önemli iki unsur olmakla birlikte, “bütün bu önem ve etkilenmenin, Ahilik yapılanmasını bir dini kurum ya da tarikat olarak belirginleştiremeyeceği; Ahiliğin sosyal ve kültürel cephesinin daha çok ahlakla ilgili olduğunu” (Ekinci, 2012: 17) vurgulamak önemlidir.

Osmanlı'ya gelince yine aynı yazara göre, Müslüman olmalarıyla birlikte Türklerin ekonomik, sosyal ve kültürel hayatında önemli değişiklikler meydana gelmiş; Müslüman Türkleri İslami esaslara göre idare etmek amacıyla, ele geçirilen her şehre İranlı bir kadı tayin edilmiş; Hızla kurulan medreselerde, ders veren İran ve Arabistan'dan getirilen İslam ulemasının Türk geleneklerine karşı hoşgörüsüzlüğü açığa çıkmıştır. “Halbuki Türkler, ‘İslamı dar şeriat kaideleri içinde değil, geniş ve yumuşak bir ruh ve mana ile anlayarak’ kendilerine izah eden mutasavvıf Türk dervişlerinin telkinleriyle kabul etmiş” olduklarından,

bazı 'tedirginlikler' yaşanmıştır. Diğer bir grup ise birinci gruptakilerin aksine, İslami inanç ve hayat tarzından çok eski Türk geleneklerine ve Şaman inançlara bağlı olup; ...İslamiyet'i de bir nevi Şamanizm olarak benimsediklerinden; bu grup, devlete karşı çatışmacı bir tavır almış ve bütün bir orta çağ boyunca meydana gelen ayaklanmaların başlıca sebeplerinden biri olmuşlardır" (Ekinci, 2012: 27).

İşte dinle ilişkideki bu "esnek uyum", hem idari kadronun hem de Ahi birliklerinin sert çatışma yaşamalarını engellemiştir. Kaldı ki Osmanlı'nın genişleme politikasında da bu anlamda bir baskıcı tutum bulunmamakta idi. Tahir (1975: 228, 229) bu konuyu, romandan Osman bey'in ağzından alınan uzun pasajında şöyle aktarmaktadır:

"İstanbul'un Bizans'ı, Frengin karanlık dünyasından kopup geldi. Ama o kölelik düzenini burada tutturamadı. Tutturamayınca da " Toprak Allah'ın, İmparator kahya, köylü kiracı" demek zorunda kaldı. İmparatorun hür köylüleri, Latin İstanbul'u basıp alınca Frenk düzeninin nasıl bir bela olduğunu görüp anlamıştır. Bu düzen, köylüyü köle etmeye dayanır. Kim ister köle olmayı? Demek zorlayacaksın aralıksız! Zorlarken zorlarken ne olur adam? İnsanlıktan çıkar! İşte bu sebepten Frenk adamı, say ki, kuduz canavardır. Kahpedir, kıyıcıdır, Allah'ı maldır, dini imanı soymaktır, ırzı, namusu, utanması, acıması, sözü, yemini hiç yoktur. Bunalırsa insan eti yer. Bizans köylüsü kabul etmez bu rezilliği.... Uçlara yerleştirilmiş Hristiyan Türkler ise hiç yanaşmazlar köleliğe. .. [Bizim] yönelişimiz çok adam istemez! Kalabalıkları biriktirip köylünün başına musallat etmek zorunda değilsin. Bu zamana kadar hiç görmediği, bilmediği bir düzeni götürüp, Bizans köylüsünü şaşırtıp ürkütmek de yok! Köleliğe karşı, Frenk soygununa, zulmuna, düşmanlarına karşı bir hoşgörü, dayanışma, can, ırz, mal güvenliği sağlayacağız. Alın teri ile çalışanlar bizden yana olacak ister istemez... Batıya yöneleceğiz! Talan etmeyeceğiz! Din yaymaya çabalamayacağız. Tersine herkesin inancına saygı göstereceğiz! İnsanlar arasında, din, soy, varlık bakımından hiç bir üstünlük tanımayacağız".

Osmanlı Türkleri'nin bu genel tarzı ile Ahiliğin buluşmasında çaba gösterilen hususlardan biri de "eğlence anlayışı" olmuştur. "Misyonları gereği, bir şehir ya da ülkede hükümdar/yönetici bulunmadığı durumlarda Ahilerin hükümeti yönetmelerinin de söz konusu olduğunu belirten İbn-i Batuta, Ahilerin misyonuyla ilgili olarak Seyahatnamesi'nde şu görüşlere yer vermektedir: 'Ahiler, Anadolu'ya yerleşmiş bulunan Türkmenlerin yaşadıkları her yerde,

şehir, kasaba ve köylerde bulunmaktadırlar. Türklerin geleneksel kültüründe, sosyal, siyasal, kültürel ve dini hayatlarının her döneminde yer alan, toy ve eğlencelerin vazgeçilmezlerinden olan eğlence kültürü, Ahilik örgütünün kutlamaları içinde de devam ettirilmiş ama bu eğlencelere İslami bir yön ve anlam kazandırılmıştır. Kimileri hala devam etmekte olan yaren, barana, sıra, fefene, helva sohbetleri, gezek vb. eğitim ve eğlence amaçlı toplantılar bunun somut örnekleridir. Ahi kurumunun misyonu içinde kişiyi eğiterek ona bir iş, sanat ve meslek edindirmek önemli bir yer tutmaktadır” (Ekinci, 2012: 20).

4.2 Ahi Kadınlarının Önemi

Osmanlı Türk yapılanması ile Ahiliği buluşturan önemli hususlardan biri de Türk kadınlarının İslami çerçeveyi aşan hem savaşçı hem de siyasette söz sahibi kadın imgesi olan Bacıbey ile Ahilikte var olan Bacıyan-ı Rumlardır. Kimi düşünürlerce dünyanın ilk kadın kuruluşu olarak da kabul edilen “Bacıyan-ı Rum” Birliğı, Ahi Evran’ın eşi Fatma bacı tarafından kurulmuş ve kadın esnaflara mekan ve meslek edindirme görevini üstlenmiştir. Dolayısıyla bu kadın Ahiler de erkeklerle aynı mesleki ve insani etik ilkelere tabi olarak üretime katılmışlardır. Yine Bacıbey ve arkadaşları gibi savaş durumunda vatan savunmasında eşlerinin yanında askeri hizmet görmeleri de uygun görülmüştür. İşte kadınlara tanınan bu özel önem nedeniyle de Osmanlı Türkleri ile Ahilik kurumu arasında uyum bulunmaktadır.

Roux (2000: 270) Osmanlı’da kadının yerini tanımlarken, “İslamiyetin ancak çok yavaş bir süreçle yok edebildiğı, kadınların toplum içindeki şaşırtıcı sağlam konumları”na övgüyle vurgu yapar.

Her ne kadar Tahir’in eserinde sadece Bacıbey ve etrafındaki savaşçı kadınları anılmış ve Bacıyan-ı Rumlara ilişkin herhangi bir değeriinde bulunulmamış ise de bu paralelliğı de anmak yerinde olacaktır.

Tahir (1975: 32) esas itibariyle romanını, eserin baş kahramanlarından olan ve Ertuğrul Beyin eşi olan Bacıbey üzerine kurmakta; imparatorluğun kuruluşunda bu savaşçı ve gözüpek kadınların da rolü olduğunu vurgulamaktadır. Bacıbey şöyle tanıtılır: “Karıları bile dövüşkendir Ertuğrul Beyin... Bunlara ‘Rum bacıları’ derler, başkanları, Demircan eniştemin anası Bacıbeydir”.

Romanda erkeklerin pek olumlu bakmadığı bir saldırı hakkında “Olmaz” kararı çıkınca; kadınlar susup kabullenmeye zorlanmazlar; aksine erkeklere kışkırtıcı bir çağrı yaparak şöyle

derler: “Bacılar takımı, at binmeye yemin içti. Erkek olan gelir. Gelmeyene sözüm yok! Başta, aptallar olmak üzere savaşçı dervişler, gazilerden birazı, Ahi yiğitlerinden bile birkaç akli ermez, var güçleriyle bağırıyorlar: -Nurol Bacıbey! Ömrüne bereket!” (Tahir, 1975: 181). (Görüldüğü gibi burada Bacıbey'in kararının yanlış olduğu düşünülmekte ve destek veren erkekler aptal ve akli ermez olarak nitelenmekle birlikte; erkekler arasından da kendisine itaatin normal karşılandığı anlaşılmaktadır).

Başka bir sahnede ise Bacıbey Frenk savaşçısına kılıçla saldırmaktadır: “Filatyos kırbacı bir daha kaldırmıştı ki, ...Bacıbey, şimşek gibi çektiği eğri kılıcıyla şimşek gibi atılıp Filatyos'un kırbacını tutamak yerinden budayıverdi. Filatyos biran şaşırmış, sonra Bacıbey'in kadın oluşundan yararlanıp hakareti üstünde hiç almamaya daha uygun bulmuştu... Osman Bey'in karşılık vermesine meydan kalmadan, Gaziler de ellerini kılıçlara attılar. Bacıbey kumanda eder gibi bağırıyor: -Ne güne durmaktasınız bacılar! Öldünüz mü? Söğüt'ün ünlü bacı takımı, birden kılıç çekip reislerinin yanına sıralandı. Savaşçı dervişlerin bir kısmı da, şakır şakır oklarını kuruyordu” (Tahir, 1975: 237, 241).

Tahir'in, romanının tüm örgüsünde ve özellikle kadının aile içinde ve giderek siyasal iktidarda söz sahibi olması örneğiyle belirginleşen “laik” yapısına ilişkin görüşünün doğru olmakla birlikte, bu koşulların “sadece Osmanlı'nın kuruluş devirleri için geçerli” olduğu uyarısı da yapılmaktadır (Aydın, 1996: 193-194). Toplum düzenini tayin eden kuralların dinden değil ekonomik zorunluluklardan doğmasının kadınların güçlenmesini sağladığı ve devletin bu laik karakterinin, devletleşme süreci üzerinde olumlu etkiler yarattığı açıktır⁴. Hakimiyet alanı genişleyen Osmanlı, bu anlayışı ile daha kolay yayılmış ve merkezileşmesini gerçekleştirebilmiştir.

Özetle Bacıbey aynı zamanda Devlet Ana olarak da roman kurgusunda yerini almaktadır.

⁴ Aydın (1996: 29) bu duruma bir örnek olarak, Orhan Gazi'ye ait Vakıf tarafından, “Bursa'nın zaptında büyük himmeti ve askeri coşturarak zaferde katkısı olan heterodoks derviş Geyikli Baba'ya gönderilen” içki hediyesini göstermektedir. Nitekim dervişe “bir kısım arazi ile iki yük şarap ve iki yük rakı verilmesi”ne ilişkin bulunan kayıtların, “sünni olduğu kabul edilen bir Osmanlı sultanının dini yasaklara riayet derecesini ve bir heterodoks dervişe gösterdiği itibar açısından son derece dikkat çekici” olduğu vurgulanmaktadır. Yine II.Selim'in sadrazam Sokullu ile ilk kez anlaşmazlığa düştüğü konunun “şarap” olduğu; hükümdarın Osmanlılar için stratejik önemi bir yana, ünlü bir şarap üretim merkezi olan Kıbrıs adasının alınması konusundaki ısrarının anlaşmazlığa yol açtığı ileri sürülür (Sander, 2004: 110). Ancak ilerleyen süreçte Osmanlı devlet yöneticilerinin “koyu bir Müslüman devleti” görevlileri olarak “absolütizmin en koyu misalini verdikleri” (Velidedeoğlu, 1975: 333) belirtilmelidir. Romanda da kutlamalar bölümünde içkilerden söz edilmektedir.

4.3 Ahiliğin Yönetime Yapıcı Katkıları

Ahilerin bir diğer özelliği, kentler bazında güçlü örgütlenmeler yaratmaları idi. Örneğin Tanpınar (2011: 18-19), Hacı Bayram'ın Ankara örgütlenmesini anarken, onun siyasi nüfuzunu şöyle aktarır: “O, sade Hakla Hak olan bir veli değildir. Türk cemiyetinin bünyesinde gerçekten yapıcı bir rol de oynar. Kurduğu Bayramiye tarikatı esnaf ve çiftçinin tarikatidir. Böylece Anadolu'da Horasanlı Baba İlyas'la başlayan geniş köylü hareketiyle ahilik teşkilatı onun etrafında birleşir. Daha sağlığında hareket o kadar genişler ki, II. Murad yanı başında gelişen bu manevi saltanattan ürkererek Şeyh'i Ankara'dan Edirne'ye getirir. Ve ancak niyetlerinden iyice emin olduktan sonra onu geriye göndermeye razı olur. Hakikatte bu telaşa hiç lüzum yoktu. Hacı Bayram, imparatorluğun iç nizamını yapıyordu”.

“Ahiler, Anadolu' da iç güvenliği sağlamışlar, böylece Devletin bütün gücünü dış tehlikelere karşı kullanmasına imkan vermişlerdir... Devletin lüzüm görmesi halinde, ahi birlikleri yeterli sayıda üyesini ordunun ihtiyacı olan mal ve hizmetleri üretmek üzere sefere gönderirdi” (Ekinci, 2012: 101-102).

Tanpınar, “Ahilerden Ankara'da büyük eser kalmadığına” hayıflanırken⁵, Ankara'da süren yarım asırlık Ahi hakimiyeti olgusunu, “burjuvazi değilse bile artizanının ve çarşının şehri idaresi demektir ki, şark tarihinde az tesadüf edilir” diyerek değerlendirir⁶. Gerçekten de Batı tarihinde burjuvazi sınıfının kent mimarisine ve yönetimine katkısı çok değerlendirilmiş bir konudur.

Batıda kentlerin kurulması sürecinde “daha 12. yy.da tüccarların kazançlarının oldukça büyük bir bölümünü yurttaşlarının yararı için harcadıkları; kiliseler yaptırıp, hastaneler kurdukları” ve “Ortaçağ komününün, günümüzde devletin sahip olduğu tüm temel nitelikleri taşıdığı”

⁵ Bugün Ahiliğin yaşatılması çalışmaları, çeşitli yeni öneriler yaratmaktadır. Örneğin 2014 yılında, Başbakan Ahmet Davutoğlu 27. Ahilik Haftası dolayısıyla Kırşehir'de yaptığı konuşmada, “esnafa AVM'lerde yüzde 5 esnaf kotası uygulanacağını” (Sabah, 2014) söylemiştir. Ancak bu önerinin Ahilik ruhunu AVM yaklaşımına ezdirmek olarak okunabileceği endişesi, çeşitli eleştirilerle karşılanmıştır (Aktaş, 2015: 147).

⁶ İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin hazırladığı bir rapor bu açıdan önemlidir. “Rapor çağına tanıklık edecek önemli bir belgedir. Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde Ankara'da Ahilikten kalanlar hakkında birinci elden ve gözleme dayalı bilgiler ihtiva etmektedir. Bu bilgiler bizzat 1910'lu yılların Ankara esnafıyla görüşülerek ve esnaf arasında yaşayan Ahilikle ilgili merasimler izlenerek elde edilmiş; kitabî bilgilere ihtiyaç duyulduğu yerde de tespit edilebilen yazılı kaynaklara ulaşılmaya çalışılmıştır. Ne yazık ki raporun hazırlandığı dönemin Ankara'sında Ahilikten çok az şey yaşamaktadır. Bu sebeple raportör (ler) daha çok yazılı kaynaklara veya geçmiş dönemler hakkında bilgi sahibi olan kaynak kişilere başvurmak zorunda kalmış, yer yer elde ettikleri verileri yorumlamışlardır. Bu rapor, önemli Ahi merkezlerinden Ankara'da ve kısmen Kırşehir'de Ahilikten kalan son izleri kaydetmesi açısından önemlidir. (s. 31-32-33)

(Pirene, 1982:149) belirtilmektedir. Dahası “şehirlerde canlanan yaşamın, tüccarların serbest hareketlerine engel olan feodal kısıtlamalarla karşılaşınca “lonca” denilen birlikler kurulması” (Huberman, 1982: 23-48) sürecinde, loncaların Ahilik yapılanmasına benzer işlevleri üstlendiklerini de biliyoruz. Ancak doğu deneyimi açısından Ahilik çok özel bir yere sahiptir.

Ahilikte “üretmek” esastır. Nitekim Tahir bunu miras uygulamasından hareketle vurgular ve şöyle der kahramanı: “Şöyle biline ki, Ahilikte miras yürümez, babanın kazandığı oğluna geçmez ve de herkesin kendi kazanması kanundur. (S.108) Çünkü bu felsefenin kurucusu, “Doksan üç yıl yaşayan ve akla yar, nefse düşman olan bu faziletli er kişi, tekkesine kapanmış, dünyadan elini eteğini çekmiş münzevi bir sofı ve softa değildi. O, hayatını kazanmak için diyar diyar dolaşmış, her sanat ve zanaata başvurmuş, ‘elvan elvan’ deriler işlemiş. Nasıl ki, Hacı Bektaşî Veli, köylerde Türkmenlerin başına geçerek çiftçilik yapmışsa, Ahi Evran da şehirlerde otuz iki esnafı bir başa bağlayarak tarikat çerçevesi içinde insanoğullarına hayatlarını kazanmayı öğretmiştir”(Ekinci, 2012: 44)

Sonuç olarak Ahiler de kurdukları tekkeler üzerinden topluma değerli kamusal hizmetler sunmuş durumdadırlar (Biricik, 2016: 1283-1285). Bu da Osmanlı'da Ahilik kurumunun ekonomik işlevlerine ek olarak askeri, siyasal ve kamusal hizmet alanında değerli katkılar yaptıklarını göstermektedir.

5. Sonuç

Edebiyatın en önemli dallarından biri olan roman sanatı, birçok toplumu anlama ve anlatmada önemli işlev görmüş, yer yer bir tarihi eser gibi döneminin sosyo-ekonomik ortamının aktarıcılığı rolüne de soyunmuştur. Görece kuru tarihsel anlatı yerine canlandırılmış bir örgüye sahip olması, romanın avantajı olarak da kabul edilebilir. Buna karşın günümüzde tarih anlatımının dinamik bir alan kazanmasına katkı sunan roman türünün, tarihsel gerçekleri tahrif ya da manipüle etmek gibi olumsuz açıdan kullanılmaya açık hale gelmesine yol açması sorunu bulunduğu da reddedilemez. Yine de disiplinlerarasılığın yükseldiği ve bütüncül bakış açısının önem kazandığı çağdaş eğitim koşullarında, sanat bakış açısının temel bir değer olarak kazandırılması değerli bir çaba olacaktır.

Bu çalışmada Osmanlı'da Ahilik kurumunun aslında bilinen kimi işlevleri, çağdaş Türk Edebiyatı'nın en önemli kalemlerinden biri olan Kemal Tahir'in “Devlet Ana” adlı eseri odağında ele alınmıştır. Kuşkusuz her roman öncelikle bir kurmacadır ve bu nedenle eser,

tarihi gerçekliğe uyum açısından çeşitli eleştiriler de almıştır. Ancak genel yapısına bakıldığında eserin tarihi olay ve olguları oldukça gerçeğe yakın vermeye çalışırken, canlı bir ruh katmayı da amaçladığı ve bunu başarıyla gerçekleştirmiş olduğu şeklinde bir genelleme yapılabilir.

Bu çalışmada romanın toplumsal yaşamın aynası olduğu gerçeğinden hareketle, tarihi süreçleri açık ve kasdi olarak tahrif amacı taşımadıkça, edebi çalışmaların literatürün zenginleşmesine katkıda bulunacakları ön kabulünden hareket edilmiş ve bir gerçekliğin estetize edilerek de olsa vurgulanmasının önemine dikkat çekilmek istenmiştir.

Gerçeklikle büyük örtüşme içerdiği üzere, Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluş serüveni içerisinde Ahilik Teşkilatının büyük rolü olmuş; Ahilik ilke ve değerleri etrafında buluşan bu örgütler hem ekonomik, hem sosyal hem de askeri yönden kuruluşa etkin destek vermişlerdir.

Ahilik kurumunun bu desteğinde ekonomik güçleri kadar bu gücü aynı zamanda toplumsal güvenin tesisi için de kullanan etik ve mesleki ilkelere bağlılıkları rol oynamıştır. Özellikle askeri güç olarak da güvenilir bir destek oluşturan ve yaşadıkları kente sundukları kamusal hizmetler bakımından da batıdaki lonca örgütleri kadar işlevsel olabilen bu kurumlar, siyasi roller de üstlenmişlerdir. Dolayısıyla Avrupa'da aynı tarihsel aralıkta kent yaşamının canlanması, kendine özgü yönetsel kurumlarının oluşması ve bu nedenle kentlerin merkezi yönetimlerin özerk unsurları haline gelmesi süreçlerinin Anadolu topraklarında da yaşandığı anlaşılmaktadır.

Yine bu kurumların güçlü sivil toplum örgütlenmesi modeli oldukları ve üretime ilişkin detaycı kuralları ile tüketiciyi koruma ve kalite odaklı yapılarıyla, günümüzdeki odaların üst yapılanması olarak görülebilecekleri açıktır. Ahiler sadece piyasayı düzenleyici işlev üstlenmemiş aynı zamanda sosyo ekonomik yapının aktif bir aktörü olarak katılımcı yönetim sürecinin de parçası olmuşlardır.

Bu çerçeveden bakıldığında, bugün kamu yönetimi alanında özel kurumlarla işbirliği konusunda sivil toplum örgütlerinin göreve çağırılması ve kamusal sorumluluk üstlenmelerinin beklenmesi uygulamasının kökenindeki örnekler olarak kabul edilmelidirler.

Kuşkusuz bu işbirliğinin en önemli nedenlerinden biri de her iki yaklaşımın dini olmaktan çok ahlaki ilkelerde buluşması; özellikle toplumsal yapıda kadına verdikleri özel ve ayrıksı önem gibi kültürel kimi ortak kodların da rolü bulunmaktadır. Çalışmada tüm bu ortak yönler, roman anlatım ve diyalogları örnek gösterilerek bir kez daha vurgulanmıştır.

Kaynakça

- Aktaş, C. 2015. Şehir Tutulması. İstanbul: İz yayıncılık.
- Arslan, Y. 2008. XIX. Yüzyılda Çankırı Sosyo-Ekonomik Hayatına Genel Bir Bakış. 100. Yıla Doğru Çankırı (IV. Çankırı Kültürü Bilgi Şöleni Bildirileri). Çankırı Valiliği. 393-409.
- Aydın, E. 1996. Nasıl Müslüman Olduk? (Türklerin Müslümanlaştırılmasının Resmi Olmayan Tarihi). 11.Basım. İstanbul: Doruk.
- Baykaler, G., Demiröz, A., Gürbüz, E.Y., Deneci, A., Absarıoğlu, A. 2017. Dünya Kültür Mirasımız Yâran. Çankırı.
- Biricik, İ. 2016. Devlet Ana Romanının Sosyolojik Boyutları. Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi. 5(3). 1267-1287. <http://www.tekedergisi.com/Makaleler/144944501613biricik.pdf> (13.04.2022).
- Ekinci, Y. 2012. Ahilik. 12. Basım. Ankara: Sistem Yayıncılık.
- Eraslan, İ. 2013. Köy Odası Hatıraları (Bir Ahilik Geleneği). Kırşehir: Kırşehir Belediyesi Yayınları.
- Helvacıoğlu, E. 2018. Paul Wittek'e göre, neden Osmanlı? Bilim ve Gelecek. [https://bilimvegelecek.com.tr/index.php/2018/05/26/paul-witteke-gore-neden-osmanli/#:~:text=Wittek'in%20E2%80%9COsmanl%C4%B1%20C4%B0mparatorlu%C4%9Fu',kom%C5%9Fular%C4%B1na%20\(Osman%20gibilerine\)%20b%C4%B1rak%C4%B1rlar.](https://bilimvegelecek.com.tr/index.php/2018/05/26/paul-witteke-gore-neden-osmanli/#:~:text=Wittek'in%20E2%80%9COsmanl%C4%B1%20C4%B0mparatorlu%C4%9Fu',kom%C5%9Fular%C4%B1na%20(Osman%20gibilerine)%20b%C4%B1rak%C4%B1rlar.) (13.04.2022).
- Huberman, L. 2002. Feodal Toplumdan Yirminci Yüzyıla. Çev.M. Belge. Ankara: Dost.
- Kıvılcımlı, H. 1996. Dinin Türk Toplumuna Etkileri. Nasıl Müslüman Olduk? (Türklerin Müslümanlaştırılmasının Resmi Olmayan Tarihi) içinde. Aydın, E. 11.Basım. İstanbul: Doruk. 321-372.
- Köksal, M.F., 2006. Ahi Evran ve Ahilik. Kırşehir: Kırşehir Valiliği Yayını.
- Kuban, D. 2017. Batı'ya Göçün Sanatsal Evreleri. 4. Baskı. İstanbul: İş Bankası Yayınları.
- Pirenne, H. 1982. Ortaçağ Kentleri (Kökenleri ve Ticaretin Canlanması). Ankara: Dost.
- Roux, J.P. 2007. Türklerin Tarihi (Pasifik'ten Akdeniz'e 2000 Yıl). Çev. Y.Kazancıgil. 3. Basım. İstanbul: Kabalcı Yayınları.
- Sabah. 2014. Davutoğlu: AVM'lerde Yüzde 5 Esnaf Kotası Uygulanacak. <https://www.sabah.com.tr/gundem/2014/09/27/basbakan-davutoglu-konusuyor.> (13.04.2022).

Tunçer A., S., (2022). Kamu Yönetimi Geleneği Açısından Osmanlı'da Ahilik Kurumu (Devlet Ana Eseri'nin Ahilik Değınileri Üzerinden Bir Değerlendirme). *Politik Ekonomik Kuram*, 6(2), 351-370.

Doi:10.30586/pek.1103259

-
- Sanay, A.B. 2002. Mithat Cemal Kuntay (Hayatı, Sanatı ve Eserleri). Ankara: Kùltür Bakanlığı Yayınları.
- Sander, O. 2004. Anka'nın Yükselişı ve Düşüşü (Osmanlı Diplomasi Tarihi Üzerine Bir Deneme). 3. Basım. Ankara: İmge.
- Şimşek, M. 2002. Ahilik: TKY'nin Tarihteki Uygulaması. İstanbul: Hayat.
- Tahir, K., 1975. Devlet Ana. 5. Basım. Ankara: Bilgi.
- Tanpınar, A.H. 2011. Beş Şehir. 28. Baskı. İstanbul: Dergah.
- Tunçer, A.S. 2018. Osmanlı Kent Yönetimi Hizmetlerinde Modernleşme Çalışmaları. Uluslararası Kùltür ve Medeniyet Zirvesi. Antalya. İKSAD. 1-5.
- Uygur, T.N. 2002. Çankırı Halk Edebiyatı. Ankara: Okuyan Adam.
- Üçok, H.H. 2002. Çankırı Tarih ve Halkiyatı. Ankara: Okuyan Adam.
- Velidedeoğlu, H.V. 1975. Devirden Devire. C.2. Ankara: Bilgi.
- Witteck, P. 1995. Osmanlı İmparatorluğu'nun Doğuşu. Çev. F. Berktaş. İstanbul: Pencere.

Etik Beyanı: Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara uyulduğunu yazarlar beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Politik Ekonomik Kuram Dergisinin hiçbir sorumluluğı olmayıp, tüm sorumluluk çalışmanın yazarlarına aittir.

Ethics Statement: The authors declare that ethical rules are followed in all preparation processes of this study. In case of detection of a contrary situation, Politik Ekonomik Kuram has no responsibility and all responsibility belongs to the authors of the study.